

Zapiski bibliograficzne

ZIEMIE ZACHODNIE

„KOMUNIKATY MAZURSKO-WARMIŃSKIE”. Kwartalnik, nr 2/1960. Stacja Naukowa Polskiego Towarzystwa Historycznego w Olsztynie. Olsztyn 1960, s. 158.

Powyższy numer „Komunikatów” otwierają „przyczynki grunwaldzkie”.

S. Kuczyński w artykule polemicznym pt. O miejscu zgonu w. mistrza i kilku sprawach innych twierdzi, że dokładne miejsce śmierci Ulryka von Jungingen jest nieznane, a pamiątkowa kaplica wybudowana na polach między Łodwigowem i Grunwaldem stoi nie ściśle na miejscu śmierci w. mistrza, ale ogólnie na polu bitwy. M. Biskup publikuje 2 nie znane dotąd przekazy z okresu wojen polsko-krzyżackich. Są to tzw. listy odpowiednie Zawiszy Czarnego z Grabowa i jego braci oraz 5 czeskich rycerzy zaciężnych. E. Sukertowa-Biedrawina w ciekawym szkicu („Tradycje grunwaldzkie na Działdowszczyźnie”) podaje elementy tradycji grunwaldzkich, przechowywanych przez ludność mazurską.

W dziale artykułów opublikowano obszerną rozprawę W. Wrzesińskiego pt. Oblicze ideowo-polityczne „Gazety Olsztyńskiej” w latach 1920—1939. Gazeta ta była najpoważniejszym organem propagandowym kierownictwa ruchu polskiego na terenie b. Prus Wschodnich, wywierała duży wpływ na Polaków oraz kształtowała poczucie narodowe. Autor zajmuje się głównie programem narodowo-politycznym gazety, który w zasadzie nie odbiegał od programu Związku Polaków w Niemczech. Oblicze ideowe „Gazety Olsztyńskiej” ulegało ciągłym zmianom. Były one rezultatem zmian w stosunkach wewnętrznych Polski i Niemiec, rozwoju stosunków między tymi państwami, przemian w ruchu polskim

w Niemczech, przeobrażeń w stanie świadomości narodowej ludności polskiej Warmii, Mazur i Powiśla.

Ciekawymi artykułami materiałowymi są prace: A. Wyciska, Śpiewnik szkolny i domowy dla wesołej i niewinnej młodzieży naszej Gustawa Gizewiusza;

J. Maciejewskiej, Dziejów zamku krzyżackiego w Piszcu oraz K. Groniowskiego, Wychodźcy mazurscy i warmińscy w Królestwie Polskim w połowie XIX wieku.

„SZCZECIN”. Miesięcznik Pomorza Zachodniego, zeszyt 4—5/1960. Wyd. Prezydium Rady Okręgu Towarzystwa Rozwoju Ziemi Zachodnich i Szczecińskie Towarzystwo Naukowe. Szczecin 1960.

Powyższy numer w całości poświęcono problematyce morskiej Pomorza Zachodniego w jej aspekcie historycznym i współczesnym.

A. Wielopolski w artykule pt. Z przeszłości handlu Odrą szkicuje dzieje szlaku odrzańskiego od XIII do XIX wieku. K. Talarczyk („Rybołówstwo morskie na Pomorzu Zachodnim w minionym piętnastoleciu”) omawia odbudowę, przeobrażenia i rozwój rybołówstwa morskiego na Pomorzu Zachodnim. W r. 1949 poziom połowów osiągnął tu stan przedwojenny, a w latach 1949—1959 wzrósł pięciokrotnie, gdy zatrudnienie w morskim rybołówstwie Pomorza Zachodniego wzrosło czterokrotnie.

Z innych pozycji wymienionego zeszytu „Szczecina” wymienić należy: B. Koselnik, Niektóre problemy industrializacji polskich portów morskich; F. Groniowskiego, Koncepcja stworzenia rzeczno-portu miejskiego w Szczecinie; L. Babińskiego, PANHONLIB i trocki światowej żeglugi morskiej.

BOŻENA STELMACHOWSKA: Budownictwo Słowińców. Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Słupsku. Biblioteka Słupska t. 5. Wydawnictwo Poznańskie. Poznań—Słupsk 1960, s. 77, ilustr.

Kolejny tomik „Biblioteki Słupskiej” przynosi fragment nie opublikowanej pracy prof. B. Stelmachowskiej pod tyt. Kultura materialna Słowińców, Fragment ten, dotyczący budownictwa autorka opracowała na podstawie szczegółowych badań bibliograficznych i terenowych. Szeroko omawia poszczególne typy chat słowińskich (od najstarszych tzw. kurnych chat), ich sposób budowania i układ oraz rozkład osad słowińskich.

Uzupełnieniem pracy prof. Stelmachowskiej jest zamieszczone sprawozdanie K. Krajewskiego pt. Uwagi nad współczesnym stanem zabytków budownictwa słowińskiego. Całość bogato udokumentowana zdjęciami oraz szkicami.

JERZY ROZPEDOWSKI: Zamek Grodno w Zagórzcu Śląskim i zamki Nowy Dwór, Radosno, Rogowice (z cyklu: „Śląsk w zabytkach sztuki”). Zakł. Narod. im. Ossolińskich. Wrocław 1960, s. 67, ilustr.

Jest to bogato ilustrowane opracowanie dziejów i architektury 4 zamków dolnośląskich wchodzących niegdyś w skład wielkiego łańcucha linii obronnej, ciągnącej się wzdłuż Podsudecia.

Autor najwięcej miejsca poświęca historii oraz analizie architektonicznej zespołu zamkowego Grodno w Zagórzcu Śląskim, jednym z najciekawszych zabytków architektury militarnej na Śląsku.

Z zamków: Nowy Dwór, Radosno, Rogowice pozostały dzisiaj tylko ruiny, mimo to stanowią one dotąd ciekawe świadectwa budownictwa militarne na Śląsku.

Zestawił W. T.

NIEMCY W DOBIE IMPERIALIZMU

Niemcy wilhelmińskie

WALTHER HUBATSCH: Zur Deutschen Nordeuropa-Politik um das Jahr 1905. Nach Akten des Auswärtigen Amtes. „Historische Zeitschrift” 1959, Bd. 188, H. 3, s. 594—606.

W niniejszym artykule Walther Hubatsch znany specjalista stosunków niemiecko-skandynawskich, uzupełnia wywody szwedzkiego historyka Folke Lindberga („Scandinavia in Great Power Politics 1905—1908”, Stockholm 1958), dotyczące stanowiska Niemiec. Przytoczone przez Hubatscha dokumenty z archiwum Niemieckiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych wykazują chwiejność i niezdecydowanie niemieckich kół politycznych, które nie dość energicznie przeciwstawiły się rosnącym wpływom Wielkiej Brytanii na terenie Skandynawii.

Niemcy w okresie I wojny światowej

WILHELM BÖHM: Der Beginn des Unheils. Zu der österreich-ungarischen

Note an Serbien vom 23 Juli 1914. „Österreich in Geschichte und Literatur” 1960, 4 Jg., H. 2, s. 68—75.

Autor opierając się na książce Hansa Übersbergera (Österreich zwischen Russland und Serbien. Zur südslawischen Frage und der Entstehung des Ersten Weltkrieges. Köln, Graz, Böhlau Verl., 1958, s. 332) referuje całokształt spraw, które doprowadziły do zabójstwa arcyksięcia Franciszka Ferdynanda i w rezultacie do wybuchu I wojny światowej.

GOTTHARD JÄSCHKE: Zum Problem der Marne-Schlacht von 1914. „Historische Zeitschrift” 1960, Bd. 190, H. 2, s. 311—348.

Jäschke podtrzymuje pogląd rozpowszechniony w historiografii niemieckiej, że odpowiedzialność za wynik bitwy pod Marną ponosi dowództwo niemieckie z Moltkem, szefem sztabu generalnego, na czele.

FRITZ FISCHER: Deutsche Kriegsziele. Revolutionierung und Separatfriede.

den im Osten 1914—1918. „Historische Zeitschrift” 1959, Bd. 188, H. 2, s. 249—310.

W bogatej i obszernej międzynarodowej literaturze historycznej dotyczącej I wojny światowej brak jest gruntownego i źródłowego opracowania niemieckich celów wojennych¹. Wymienione studium F. Fischera, profesora uniwersytetu hamburskiego, jest pierwszą próbą opracowania tego tematu opartą na nie opublikowanych dotąd dokumentach. Z tych względów wynik jego dwuletnich studiów archiwalnych zasługuje na baczną uwagę. Autor nie ogranicza się tylko do samego zreferowania niemieckich celów wojennych, lecz podaje także sposoby ich realizacji, przy czym główny wysiłek skupia na przedstawieniu niemieckich celów wojennych na wschodzie Europy. Wysuwa przy tym bardzo interesujący problem, mianowicie: kiedy nastąpiła reorientacja niemieckiej polityki? Od tzw. wejścia na arenę polityki światowej około roku 1890 aż do 1914 roku nastawiona była na ekspansję handlową i gospodarczą, na opanowanie zamorskich rynków kolonialnych w Afryce i na Bliskim Wschodzie. Tymczasem już na początku wojny niemieckie cele wojenne na wschodzie Europy są mocno i jasno zarysowane. Na postawione zagadnienia autor nie daje bezpośredniej odpowiedzi. Twierdzi jedynie, że dotychczasowe uzasadnienia reorientacji — jako skutek blokady angielskiej, czy też jako skutek niemieckich sukcesów militarnych na wschodzie — nie wytrzymują krytyki, ponieważ niemieckie cele wojenne opracowane zostały wcześniej. Interesujące są również ogólne wnioski autora. Twierdzi on, że realizacja niemieckich celów

¹ Interesujące prace Hans W. Gatzke, *Germany's Drive to the West. A study of Germany's Western War Aims during the First World War* Baltimore 1950; Henry Cord Meyera, *Mitteleuropa in German Thought and Action 1815—1945*, Den Haag 1955; Gordon A. Craig'a, *The Politics of the Prussian Army 1640—1945*. London 1955, opierają się tylko na wydanych dokumentach. Z prac polskich: J. Pajewski „Mitteleuropa”. Poznań 1959, 12.

wojennych byłyby równoznaczna z wyeliminowaniem z rangi mocarstw trzech państw: Francji W. Brytanii i Rosji i dodaje, że zwolennikami tej polityki nie byli tylko wszech Niemcy i koła wojskowe z Ludendorffem na czele, lecz także wszechniemieckie skrzydło konserwatystów, narodowi liberalowie, Centrum, wolnomyślni, a także prawe skrzydło SPD. Studium Fischera, które jest załącznikiem większej pracy, ma duże walory naukowe i żaden badacz, zajmujący się zagadnieniem niemieckich celów wojennych, nie może go przeoczyć.

DIETER AHLWEDE: *Deutsch-britische Friedensgespräche im Hag 1918? „Welt als Geschichte”* 1960, H. 3, s. 187—197

Autor rekonstruuje, na podstawie nie opublikowanych dokumentów z archiwum niemieckiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, przebieg nieoficjalnych rozmów brytyjsko-niemieckich z czerwca i lipca 1918 r. Wydaje się, że przebieg ich znaczenie. Zakłada bowiem, że przy właściwym potraktowaniu tego spotkania przez stronę niemiecką mogłoby dojść do brytyjsko-niemieckich rokowań pokojowych, co z uwagi na ogólną sytuację wojenną (zwiększającą się z każdym dniem przewagę aliantów dzięki coraz większemu napływowi wojsk amerykańskich) było mało prawdopodobne.

Republika Weimarska

URSULA VON GERSDORF: *Zum Nachlass Seeckt. „Wehr - Wissenschaftliche Rundschau”* 1960, H. 6, s. 336—340.

Jest to krótkie omówienie losów archiwum Seeckta, naczelnego dowódcy Reichswehry, które ostatecznie znalazło się w posiadaniu *Dokumentenzentrale des Militärgeschichtlichen Forschungsamtes Freiburg im Breisgau* (NRF). Mikrofilmy zaś posiadają: *Institut für Zeitgeschichte*, München, *Harvard College Library*, *University of Pennsylvania*, *University of Wisconsin*, *Hoover Library Stanford* (California).

Autorka podaje również szereg interesujących szczegółów dotyczących jedy-

nej dotąd monografii o Seeckcie pióra Friedricha von Rabenau, pt. „Seeckt. Aus seinem Leben 1918—1936”, Leipzig 1940. W jednym z przypisów zamieszczona została bibliografia opublikowanych dotąd dokumentów z archiwum Seeckta.

WALTER BUSSMANN: Politische Ideologien zwischen Monarchie und Weimarer Republik. „Historische Zeitschrift” 1960, Bd. 190, H. 1, s. 55—77.

Bussmann zajmuje się antydemokratyczną ideologią prawicy mieszczańskiej reprezentowaną przez takich przedstawicieli, jak Meinecke, Troeltsch, Moeller van den Bruck i Ernst Jünger. Rozpatruje ją pod kątem roli, jaką ta ideologia odegrała w okresie poprzedzającym dojście do władzy Hitlera. Dochodzi przy tym do wniosku, że ludzie ci, głosząc idee i pojęcia nowego konserwatywnego porządku, popierali i pogłębiali już i tak obecną niechęć do demokracji parlamentarnej i w ten sposób — niechcący — przygotowywali sukces narodowemu socjalizmowi.

Niemcy hitlerowskie

ANTON RITTHALER (wydawca dokumentacji): Eine Etappe auf Hitlers Weg zur ungeteilten Macht. „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte” 1960, H. 2, s. 193—219.

Dokumenty wydane wraz z komentarzem przez Ritthalera, rzucają pewne światło na kulisy ustąpienia Hugenberga jako ministra gospodarki i na postawę jego partii *Deutschnationale Volkspartei* (DNVP) wobec ruchu hitlerowskiego w okresie pierwszych miesięcy po objęciu władzy przez Hitlera.

WOLFGANG ABENDROTH: Das Problem der Widerstandstätigkeit der „Schwarzen Front”. „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte” 1960, H. 2, s. 181—187.

Autor podaje w sposób bardzo zwięzły, na jakim tle doszło do rozłamu między grupą Otto Strassera a kierownictwem NSDAP z Hitlerem na czele.

ANDREAS HILLGRUBER: Deutschland und Ungarn 1933—1944. „Wehr-Wissenschaftliche Rundschau” 1959, H. 11, s. 651—676.

Artykuł daje krótki przegląd stosunków węgiersko-niemieckich w okresie hitlerowskim. Autor wykazuje, że Węgry były zainteresowane współpracą z Niemcami aż do chwili uwzględnienia swych żądań terytorialnych, po czym skoncentrowały się na utrzymaniu zdobyczy, nie bacząc na interesy Niemiec.

ERNST DEUERLEIN: Die gescheiterte Anti-Hitler-Koalition. Die politischen und militärischen Verhandlungen zwischen Grossbritannien, Frankreich und der Sowjetunion im Frühjahr und Sommer 1939. „Wehr-Wissenschaftliche Rundschau” 1959, H. 11, s. 634—650.

Artykuł nie wnosi nic nowego do dotychczasowego stanu wiedzy o tym problemie. Warto jedynie zaznaczyć, że autor wykorzystał protokół posiedzeń delegacji radzieckiej, który opublikowany został wiosną 1959 r. w Bonn w czasopiśmie „Die Sowjetunion heute”, wydawanym przez tamtejszą ambasadę radziecką.

ANDREAS HILLGRUBER: Ungarn im Zweiten Weltkrieg. „Wehr-Wissenschaftliche Rundschau” 1959, H. 11, s. 678—679.

Jest to bibliografia najważniejszych źródeł i opracowań dotyczących wymienionego tematu.

HUGH REDWALD TREVOR-ROPER: Hitlers Kriegsziele. „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte” 1960, H. 2, s. 121—133.

Trevor-Roper, znany historyk angielski, profesor uniwersytetu w Oksfordzie, opierając się na czterech następujących bezpośrednich źródłach samego Hitlera:

1) „Mein Kampf”, 2) Hermann Rausing, Hitler m'a dit. Confiance du Führer sur son plan de conquête du Monde. Paris 1939 (wyd. angiel. Londyn 1940), 3) H. R. Trevor-Roper (wyd.), Hitlers table talk 1941—1944. London (1953) (wydanie niemieckie: Pickler Henry, Hitlers Tischgespräche im Führerhauptquartier 1941—1942, Bonn 1951, opraco-

wane przez Gerharda Rittera nie jest kompletne), 4) M. Bormann, *Le testament politique de Hitler. Notes recueillies. Préface de H. R. Trevor-Roper. Commentaires de A. François-Poncet.* Paris 1959, stawia tezę, iż głównym i niezmiennym celem wojennym Hitlera był podbój Europy wschodniej i ugruntowanie tam trwałego panowania Niemiec. Wszystkie inne poczynania Hitlera były tylko środkiem do tego celu, do którego osiągnięcia dążył on z żelazną konsekwencją. Potwierdzają to wszystkie wyżej wymienione dokumenty, niezależnie od czasu ich powstania. Okazuje się bowiem, że Hitler trwał przy swoim celu jeszcze w lutym 1945 roku, jak to wynika z ostatniego, mało jeszcze znanego dokumentu, który jest ciekawy również z innego względu. Hitler przyznaje się w nim po raz pierwszy do klęski i podaje zarazem jej przyczynę, którą widzi w zbyt późnym zaatakowaniu Związku Radzieckiego wskutek wojny z Grecją. Przez tę wojnę napaść na Związek Radziecki została opóźniona o pięć tygodni i to, zdaniem Hitlera, miało decydujące znaczenie, ponieważ zaplanowany na jedno lato „Blitzkrieg” nie został zrealizowany.

Na podkreślenie zasługuje jeszcze jedna rzecz: w swoim artykule Trevor-Roper wspomina o nie znanej książce Hitlera, w której uzasadniał on konieczność brytyjsko-niemieckiego porozumienia. Zdaniem Trevor-Ropera, książka ta, napisana w 1924 roku, zaginęła. Tymczasem, jak się okazuje z adnotacji redakcji, książka (napisana nie w 1924 roku, jak przypuszczał Trevor-Roper, lecz w 1928 roku) znajduje się w posiadaniu *Institut für Zeitgeschichte* i zostanie wydana w najbliższym czasie. Dlaczego dopiero teraz?

ALFRED SPÄTH: *Zum Andenken an Nikolaus Graf von Üxküll.* „*Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*” 1960, H. 2, s. 188—192.

Wspomnienie uwypukla głównie wewnętrzną sylwetkę pułkownika von Üxküll, rozstrzelanego w związku z zamachem na Hitlera.

LUDWIG JEDLICKA: *Ein unbekannter Bericht Kaltenbrunners über die Lage in Österreich im September 1944.* „*Österreich in Geschichte und Literatur*” 1960, 4 Jg. H. 2, s. 68—75.

Jedlicka opublikował, wraz z krótkim komentarzem, sprawozdanie szefa Gestapo Kaltenbrunnersa o nastrojach ludności w Austrii we wrześniu 1944 r. Dokument określa nastroje jako wymagające natychmiastowej ingerencji władz.

Niemcy po roku 1945

FRITZ ERNST: *Die amerikanische Besatzung in Deutschland in amerikanischer Sicht.* „*Welt als Geschichte*” 1960, H. 3, s. 198—202.

Autor omawia dwie amerykańskie publikacje:

1. Harold Zink, *The United States in Germany 1944—1955.* Princeton 1957;
2. Eugene Davidson, *The Death and Life of Germany. An Account of the American Occupation.* New York 1959.

Obrazują one historię amerykańskiej okupacji w Niemczech. Autor podaje również bibliografię opublikowanych dokumentów amerykańskich dotyczących tego zagadnienia.

„W XX ROCZNICĘ WRZEŚNIA”. Towarzystwo Rozwoju Ziem Zachodnich, Bydgoski Zarząd Wojewódzki w Toruniu. Poznań 1960, s. 148.

Powyższa publikacja jest plonem naukowopopularnej sesji zorganizowanej w Bydgoszczy z okazji dwudziestej rocznicy wybuchu II wojny światowej przez ruchliwy i energiczny Bydgoski Zarząd Wojewódzki z siedzibą w Toruniu TRZZ przy współdziałaniu Zarządu Okręgu Bydgoskiego ZBoWiD. Trzonem publikacji są trzy referaty: 1) Karola Mariana Pospieszalskiego, Stanowisko prawne narodu polskiego pod okupacją hitlerowską, s. 27—52, 2) Restytuta W. Staniawicza, Pięta kolumna hitlerowską w Polsce (ze szczególnym uwzględnieniem Pomorza) s. 53—85, 3) Mariana Wojciechowskiego, Rewizjonizm zachodnioniemiecki w świetle najnowszych badań s. 86—103.

Zgodnie z charakterem sesji, referaty mają charakter popularnonaukowy i są przeznaczane dla szerszego kręgu czytelników. Profesor Pospieszalski zobrazował w sposób bardzo zwięzły sytuację prawną ludności polskiej zarówno na obszarach wcielonych do Rzeszy jak i w tzw. „Generalnej Guberni” i wykazał, na czym polegały różnice statusu prawnego na obydwu terenach.

R. W. Staniewicz przedstawił w dobrze udokumentowanym referacie przebieg pamiętnych wydarzeń w Bydgoszczy w dniu 3 i 4 września, znanych pod nazwą „krwawej niedzieli bydgoskiej”, z uwzględnieniem rozwoju społeczno-politycznego mniejszości niemieckiej w Polsce w latach 1933—1939.

M. Wojciechowski naszkicował na historyczno-politycznym tle metody działania i koncepcję polityczne rewizjonizmu zachodnioniemieckiego. Na szczególną uwagę zasługują zamieszczone w pracy głosy dyskutantów. Niektóre wypowiedzi mają charakter interesujących przyczynków uzupełniających wywody referentów. Cała zaś dyskusja, liczna i żywa, uzasadniła nie tylko społeczną użyteczność sesji lecz także potrzebę niniejszej publikacji.

R. LAHR: Der Ausgleich mit den Niederlanden. „Aussenpolitik” 6/1960, s. 357—363.

Dnia 8 kwietnia 1960 r. podpisany został w Hadze Układ Generalny między NRF a Holandią. W układzie tym zostały uregulowane sprawy graniczne, kwestie roszczeń finansowych Holandii, związanych głównie z odszkodowaniami wojennymi, jak również sprawy wód granicznych. Rokowania między obu państwami natrafiały przez długi okres czasu na różne trudności. Uwidoczniła się m. in. stale nieufność Holendrów do posunięć niemieckich, mająca swe źródło w smutnych doświadczeniach Holandii z czasów okupacji hitlerowskiej. Nowa granica państwowa jest, zdaniem autora, granicą słuszną, w przeciwieństwie do przedwojennej, której przebieg był powodem stałych zatargów. Także problemy żeglugi i komunikacji lądowej zostały

rozstrzygnięte w sposób korzystny dla obu stron.

Artykuł, pisany z pozycji interesów niemieckich, pomija niemal całkowicie omówienie holenderskiego punktu widzenia na tę sprawę.

H. BARTH: 15 Jahre Potsdamer Abkommen. „Neue Justiz” 16/1960, s. 421—523.

Okres piętnastu lat, które upłynęły od momentu zawarcia Układu Poczdamskiego, jest dość długi, aby ocenić praktyczną realizację zawartych tam postanowień. Układ, który miał zadecydować o charakterze przeobrażeń powojennych Niemiec, został już naruszony w 1949 r. przez proklamowanie NRF. Także z chwilą kiedy istnienie dwóch państw niemieckich stało się faktem dokonany, przestrzeganie postanowień poczdamskich różne jest w obu częściach Niemiec. Z jednej bowiem strony widać kontynuowanie przez NRD polityki zgodnej z Poczdamiem, z drugiej natomiast strony droga, jaką idzie rząd boński, stanowi przykład wypaczenia idei poczdamskiej. Przyszłe zjednoczenie Niemiec może się dokonać jedynie pod warunkiem realizacji postanowień Układu Poczdamskiego.

K. RAU: Deutschland und die Donaukonvention 1948. „Aussenpolitik” 8/1960, s. 516—524.

Autor na wstępie swojej rozprawy omawia rozwój historyczny sytuacji prawnej Dunaju Dunaj w przeszłości i obecnie odgrywa wielką rolę jako szlak handlowy i komunikacyjny. Problem Dunaju obok znaczenia gospodarczego, posiada również aspekt polityczny. Stosunek poszczególnych państw przybrzeżnych do układów dotyczących tej rzeki podyktowany jest tendencjami rozwojowymi polityki danego państwa. Tak więc niezwykle skomplikowany jest stosunek NRF do ostatniej konwencji dotyczącej Dunaju podpisanej w Belgradzie w 1948 r. Na konferencji w Belgradzie Niemcy nie były reprezentowane, a mocarstwa zachodnie niezadowolone z jej przebiegu mimo uczestnictwa nie podpisały konwencji. Autor podnosi jako argument, świadczą-

cy, jego zdaniem, o tendencyjności konwencji fakt, że podpisały ją tylko państwa socjalistyczne, oraz że NRF nie utrzymuje stosunków dyplomatycznych z socjalistycznymi państwami naddunajskimi. Przychyla się więc do poglądu, że NRF obowiązuje nadal konwencja

z 1921 r. Obecna sytuacja polityczna uniemożliwia Niemcom przystąpienie do konwencji z 1948 r. i dlatego rozważany jest problem uczestnictwa w konwencji jedynie Bawarii jako prowizoryczne wyjście z tego impasu.

Zestawili: Z. K. i J. M.

CZECHOSŁOWACJA PO ROKU 1918

P. I. REZONOW: Czechosłowackaja burżuaznaja riepublika na pierwom etapie obucznego krizisa kapitalizma. „Nowiejszaja Istorija”, cz. I 1917—1939. Moskwa 1959, s. 287—314.

Autor przedstawia sytuację ziem czeskich i słowackich przed 1918 r., utworzeniem Republiki Czechosłowackiej w 1918 r. i omawia w pierwszej części artykułu sposoby, jakimi burżuazja zabrała władzę z rąk ludu pracującego. Uchwalona w 1920 r. konstytucja przewidywała władzę sejmu i senatu, a w rządzie przewagę uzyskali agrariusze (Hodža, Beran) i narodowi demokraci (Kramarz, Prejs). Dużo uwagi autor poświęca narodzinom oraz działalności Komunistycznej Partii Czechosłowacji, zagadnieniom ekonomicznym kraju w okresie ogólnego kryzysu kapitalizmu, przemożnej penetracji kapitału obcego, który zabierał około jednej trzeciej całego dochodu narodowego w okresie dwudziestolecia międzywojennego.

J. W. BRÜGEL: Deutsche Demokraten in der Tschechoslowakei 1925—1938. „Deutsche Rundschau”, Baden-Baden R. 86, 1960, z. 9, s. 804—812.

Przyczynek do biografii dra Ludwiga Czecha, ministra w rządzie praskim z ramienia niemieckiej socjaldemokracji. Staraniem Czecha w Pradze powstał ośrodek dla emigrantów z Trzeciej Rzeszy prześladowanych przez hitleryzm. Dzięki staraniom Czecha obywatelstwo czechosłowackie otrzymał m. in. Tomasz Mann emigrant ówczesny. Autor rozpatruje prorządową politykę niemieckich ugrupowań aktywistycznych pod wpływem socjaldemokracji. Dążenia do izolowania Henleina od wpływów na masy i ostateczny rozkład tych ugrupowań na

skutek odpływu członków po zajęciu Austrii przez Hitlera, to treść ostatniej części artykułu.

LUCJAN CIAMAGA: Polsko-czechosłowacka współpraca gospodarcza. „Sprawy Międzynarodowe” R. 13, Warszawa 1960, z. 9, s. 84—89.

Artykuł informujący o kształtowaniu się współpracy gospodarczej obu krajów na przestrzeni minionego piętnastolecia i o perspektywach jej rozwoju. Autor wyczerpująco scharakteryzował podstawy prawno-traktatowe i wynikające z nich formy organizacyjne, sprzyjające rozwojowi i zacieśnieniu współpracy ekonomicznej. Wyniki współpracy autor ilustruje obficie tabelkami statystycznymi. W końcowej części artykułu omówiona została krótko współpraca naukowo-techniczna i działalność Czechosłowacko-Polskiej Komisji Współpracy Naukowo-Technicznej powołanej w r. 1948.

JIRI HAJEK: Die Aussenpolitik der volksdemokratischen Tschechoslowakei. „Deutsche Aussenpolitik”. Berlin 1960, z. 5, s. 493—504.

Po obszernym, ogólnym wstępie autor omawia podpisanie umowy między rządem emigracyjnym E. Benesza a rządem ZSRR w grudniu 1943 r., uznając tę datę za przełomową dla zagranicznej polityki CSR. Program koszycki był konsekwencją tejże umowy. Walka z rodzimą reakcją, szukającą związku z krajami kapitalistycznymi jako przeciwwagi do paktu zawartego z ZSRR i ostateczne zwycięstwo sił postępowych w lutym 1948 r. — to treść dalszej części artykułu. Od tej daty polityka zagraniczna Czechosłowacji jest podporządkowana interesom państwa budującego socjalizm w sojuszu z ZSRR

i krajami demokracji ludowej. Uznaje ona możliwość pokojowego współistnienia z obozem kapitalistycznym i dlatego dąży do utrzymania pokojowych stosunków z całym światem, a w ramach ONZ bierze aktywny udział w wielu komisjach. ČSR współpracuje na wielu polach z NRD i popiera pokojowe rozwiązania kwestii niemieckiej, uznając ją za jedną z najważniejszych w Europie.

FRIENDSHIP FOR ALL TIME. CZECHOSLOVAK — SOVIET RELATIONS. Prague 1960. Orbis s. 77, nlb. 3.

EINE FREUNDSCHAFT, DIE NICHT ENTÄUSCHT. DIE TSCHECHOSLOWAKISCH - SOWJETISCHEN BEZIEHUNGEN. Prag 1960, Orbis, s. 87 nlb. 5.

Książeczka przedstawia stosunki czechosłowacko-radzieckie na przestrzeni

minionego piętnastolecia. Tradycje przyjaźni są jednak znacznie starsze i zostały przez autorów potraktowane bardzo obszernie. Książeczka poprzedzona została zwięzłym, rzeczowym wstępem Zdeňka Fierlingera. Poszczególnymi zagadnieniami zajęli się specjaliści przedmiotu. Tak np. Jaroslav Šedivý omówił stosunki polityczne, kładąc nacisk na ich znaczenie dla sprawy utrzymania pokoju światowego. Zdeněk Šedivý poświęcił swój rozdział współpracy gospodarczej i pomocy, jakiej ZSRR udzielił Czechosłowacji na tym polu. Miroslav Drozda zreferował wymianę kulturalną i współpracę narodów Związku Radzieckiego i Czechosłowacji w tworzeniu kultury socjalistycznej.

Zestawił: J. Kz.